

4. A munkavállalási korú népesség munkaerőpiaci aktivitásának vizsgálata

A munkaerőpiaci aktivitás vizsgálata azért fontos kutatási feladat, mivel eredménye komplex módon mutatja meg a különböző végzettségű munkavállalási korú népességcsoportok munkaerőpiaci eredményességét (például: gazdasági aktivitási, foglalkoztatottsági, munkanélküliségi mutatók értékei).

A vizsgálatnak az volt a közvetlen célja, hogy igazolja vagy cáfolja azt a hipotézist, mely szerint ami – az elmúlt közel húsz év adatai alapján – számszerűen is kimutatható.⁶

A következőkben e népesség iskolai végzettség szerinti csoportjainak gazdasági aktivitási, foglalkoztatási és munkanélküliségi arány/ráta alakulását elemezzük,⁷ ami kiterjed

- ✓ a gazdasági aktivitási és a foglalkoztatási arány(ráta) alakulására a vizsgált időszakban – idősorosan, valamint külön a 2001. és 2019. évekre (százalékosan);
- ✓ a különböző iskolai végzettségű népességcsoportok gazdasági aktivitási és foglalkoztatási arányai – min. és max. (százalékos) értéktartományainak alakulására a vizsgált időszakban;
- ✓ az egyes népességcsoportok foglalkoztatási arányaiból képzett viszonyszámokra, melyek mutatják amagassabb végzettség foglalkoztatottságra gyakorolt hatását (lásd: 4.2. fejezet).⁸

4.1. A gazdasági aktivitás vizsgálata

A gazdasági aktivitás jelentősége – mint a foglalkoztatottság és a munkanélküliség együttes mutatója – az, hogy információt ad a különböző végzettségű munkavállalói népességcsoportok munkaerőpiaci helyzetéről, mivel a piacgazdaságban mindenki a saját képességei, illetve szakmai tudása révén kerül a munkaerőpiacra, ahol – foglalkoztatottként vagy munkanélküliként – boldogulnia kell. A gazdasági aktivitás ugyanakkor a különböző végzettségű/képzettségű munkavállalói csoportok munkaerőpiaci eredményességét is tükrözi – alapvetően hosszú időtávon.

4.1.1. A gazdasági aktivitási arány vizsgálata

A legmagasabb iskolai végzettség szerint besorolt népességcsoportok gazdasági aktivitási arányának⁹ alakulása megmutatja, hogy mekkora hányaduk volt jelen a munkaerőpiacon – foglalkoztatottként vagy munkanélküliként –, és ez az arány hogyan változott.

Az adatokat a 9. és az M-2.1. táblázat, illetve a 14. ábra foglalja össze.

6 A 15–64 év közötti, munkavállalási korú népesség *munkaerőpiaci aktivitási mutatóinak* tekintjük – a szakirodalom és a KSH módszertani útmutatója alapján (7) – a gazdaságilag aktívák számát (a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együtt), külön a foglalkoztatottak és külön a munkanélküliek számát, illetve az e jellemzők alapján számított ún. arányokat/rátákat (gazdasági aktivitási arány, foglalkoztatási ráta), munkanélküliségi ráta).

7 A gazdaságilag aktívák, illetve a foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának alakulását a melléklet táblázatai között idősorosan bemutatjuk, de részletesen nem elemezzük, tekintve, hogy a különböző végzettségű/képzettségű csoportok munkaerőpiaci sikerességét nem számszerű alakulásuk, hanem a munkaerőpiaci részvételt jellemző arány/ráta mutatja.

8 A viszonyszámok saját szerkesztésű jellemzők – matematikailag „hányadosok” –, melyeket a „magasabb iskolai végzettségű népességcsoport foglalkoztatási aránya per alacsonyabb iskolai végzettségű népességcsoport foglalkoztatási aránya” képlettel számítottunk, idősorosan, évenként.

9 KSH Fogalmi meghatározások - <https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.htm>

· gazdaságilag aktívák – akik megjelennek a munkaerőpiacon, azaz a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együttesen

· aktivitási arány - gazdaságilag aktívák (foglalkoztatottak és munkanélküliek) népességen belüli aránya

9. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitási aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (%)

évek	legmagasabb iskolai végzettség							összesen
	befejezetlen általános iskola	befejezett általános iskola	középfokú végzettség érettségi nélkül, szakmai végzettséggel	középfokú végzettség érettséggel, szakmai végzettség nélkül	középfokú végzettség érettséggel, szakmai végzettséggel	főiskola v. alapszak	egyetem v. mester-szak	
2001	15,1	34,6	76,7	50,6	72,7	81,8	85,9	59,6
2005	13,7	34,2	74,7	49,5	74,3	83,9	86,1	61,4
2010	21,2	35,0	72,5	47,0	74,0	80,1	83,1	61,9
2015	27,8	42,0	77,3	57,0	80,3	81,9	87,7	68,6
2019	27,8	42,0	77,3	57,0	80,3	81,9	87,7	68,6
növekedés (%)	11,9	10,4	5,1	12,1	9,8	3,2	2,7	13,0

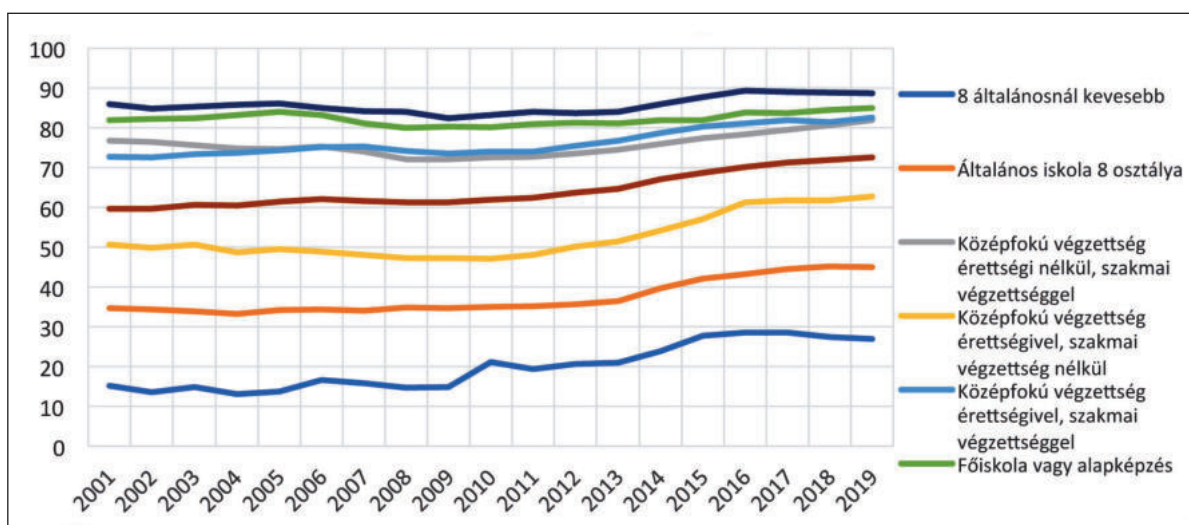
Megjegyzés: a 9. táblázatot a szerző készítette az M-2.2. táblázat adatai alapján

Az adatok alapján látható, hogy a gazdasági aktivitási arány mindegyik népességcsoportban – ingadozásokkal – nőtt, legnagyobb mértékben a szakképzetlen csoportokban, legkisebb mértékben a felsőfokú végzettségűeknél. (Utóbbinak az is oka lehet, hogy a felsőfokú végzettségűek gazdasági aktivitási aránya mindig kiemelkedően magas volt a többi képzettségi csoporthoz képest).

A szakképzett népességcsoportok gazdasági aktivitása mindegyik évben magasabb volt a teljes népesség aktivitásánál, a szakképzetleneké pedig jelentősen az „átlag” alatt (lásd: 14. ábra).

A különböző népességcsoportok közötti gazdasági aktivitási aránykülönbségek a szakképzett népességcsoportok között mindegyik évben jelentősen kisebbek voltak (0-10%), mint a szakképzetlen csoportok között (12-20%).

14. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitási aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)

Forrás: a 14. ábra a szerző saját szerkesztése az M-2.2. táblázat adatai alapján. _

4.1.2. Gazdasági aktivitási aránytartományok iskolai végzettség szerint

Az egyes végzettségi csoportok gazdasági aktivitási aránytartományait 2001–2019 között a 10. táblázat foglalja össze – az M-2.2. táblázat idősoros adatai alapján.

10. táblázat – A 15–64 éves korú népesség gazdasági aktivitási arányainak min. és max. értékei a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 között (%)

legmagasabb iskolai végzettség	min.– max. aktivitási arány (%)
szakképzetlen népességcsoportok	
legfeljebb befejezett általános iskola	
befejezetlen általános iskola	13 – 29
befejezett általános iskola	33 – 45
érettségizett, szakképzettség nélkül	47 – 63
szakképzett népességcsoportok	
középfokú szakképzettség	
érettségi nélkül, középfokú szakképzettség	72 – 82
érettségizett, szakképzett	73 – 83
felsőfokú (szak)képzettség	
főiskolai vagy alapszakos végzettség	80 – 85
egyetem vagy mesterszakos végzettség	82 – 89
Forrás: a 10. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-2.2. táblázat adatai alapján	

Érzelhető, hogy a végzettségi szintek szerinti aktivitási aránytartományok jól elhatárolhatók egymástól, ua. a magasabb végzettségű csoportok arányai szűkebb határok között mozognak.

A legmagasabb gazdasági aktivitási arányokat a szakképzett népességcsoportok mutatták, jelentős különbséggel a szakképzetlen népességcsoportokhoz képest (72–89%).

A legfeljebb általános iskolát befejezettek gazdasági aktivitási aránya 13–45% között mozgott, mely tartományok a legalacsonyabbak a többi népességcsoporthoz képest.

Az aktivitás mértéke komoly problémát jelez, azt, hogy az általános iskolát elvégzett és az iskolát nem befejezett népességcsoportot együtt tekintve, azok fele sem volt „kint” a munkaerőpiacon a vizsgált időszak egyetlen évében sem.

Az érettségizett, de szakképzetlen népesség gazdasági aktivitási aránya 47–63% között mozgott; a középfokú szakképzettségű érettségi nélküli csoport aktivitási aránya 72–82% volt. Ezek az arányok véleményünk szerint azt jelentik, hogy az érettségi szakképzettség nélkül kisebb munkaerőpiaci értéket képvisel, mint a középfokú szakmai végzettség érettségi nélkül.

A középfokú szakképzettségű – érettségi nélküli vagy érettségizett – népességcsoportok gazdasági aktivitási aránya lényegében egymással azonos volt a vizsgált időszakban.

Ennek véleményünk szerint az a magyarázata, hogy mindkét szintű (alap)szakképesítés-típusra szüksége van a nemzetgazdaságnak, illetve a munkaerőpiacnak (MKKR 4-es vagy 5-ös szint); más-

részt fizikai, illetve szellemi típusú – középfokú képesítést igénylő – szakmai tevékenységet csak ilyen szintű kvalifikációk birtokában lehet folytatni.

E két népességcsoport gazdasági aktivitási aránya ugyanakkor jóval magasabb volt (73–83%) a vizsgált időszakban, mint a szakképzetlen rétegeké (47–63%).

A tartós aktivitási aránykülönbség szemléletesen indokolja a szakképzés megszerzésének fontosságát (is) az érettségi mellett!

A felsőfokú végzettséggel rendelkező népességcsoportok gazdasági aktivitási arányai a legmagasabbak voltak a vizsgált időszakban, és – ahogyan már említettük – stabilak.

Ennek véleményünk szerint – többek között – az a magyarázata, hogy a kétféle szintű kvalifikáció egymásra épülő szakmai tevékenységre, de önálló foglalkozás ellátására képesít.

4.1.3. A gazdasági aktivitás vizsgálatának összefoglaló értékelése

A különböző iskolai végzettségű népességcsoportok gazdasági aktivitási arányainak vizsgálatából – a 9., 10. és M-2.2. táblázatok, illetve a 14. adatai alapján – látszik, hogy a mért és számított adatok viszonylag stabilak voltak a majdnem húszéves időtartam alatt, aminek alapján bizonyos trend-típusú megállapítások tehetők.

A közép- és felsőfokú (szak)képzettséggel rendelkező népességcsoportok munkaerőpiaci pozíciója jóval előnyösebb, mert gazdasági aktivitásuk hosszabb időszak alatt is folyamatosan és jelentősen magasabb, mint az alacsonyabb végzettségű, vagy szakképzetlen népességcsoportoké.

Láthatók a képzettségi szintek gazdasági aktivitási aránytartományai közötti jól elhatárolható különbségek: az alacsonyabb szintek max. aktivitási arányai általában kisebbek, mint a magasabb szint aktivitási tartományának alsó határa (l.: 10. táblázat).

Az aktivitási arány-értékek eltérései nem törvényszerűen érvényesek hosszabb távra, mivel a gazdasági aktivitást több meghatározó tényező befolyásolhatja.

Befolyásoló tényezők a gazdaság helyzete (prosperálás, esetleg recesszió), a munkaerőpiac keresleti-kínálati egyensúlya, az „iskoláztatás” trendjei, az életviszonyok minősége stb.

Jelentős befolyást gyakorol az állam a foglalkoztatásra a szabályozó rendszeren keresztül, melyben definiálja a fogalmakat, meghatározza a munkaerőpiaci rendszer „szereplőinek” jogait és kötelességeit, illetve a munkaerőpiaci szolgáltatások és ellátások rendszerét.

Meg kell jegyezni, hogy az állam segítheti a gazdasági aktivitás fejlődését a hosszú távon stabil jogszabályi környezettel, de nehezítheti is, amennyiben gyakran változik a szabályozás.

Összefoglalva az iskolai végzettség gazdasági aktivitásra gyakorolt hatásának vizsgálatát, azt sikeresnek tartjuk, mert konzisztens: alapvetően egy irányba mutató eredmény-adatokat kaptunk, annak ellenére, hogy az elmúlt húsz évben jelentősen változtak az említett befolyásoló tényezők (konkrétan: a gazdasági helyzet, a szabályozási környezet stb.).

4.2. A foglalkoztatottság vizsgálata

A foglalkoztatottság közismerten meghatározó jelentőségű jellemzője a munkaerőpiacnak. Elsősorban azért, mert általa realizálódik az egyén jövedelemtermelése, mely a személyes megélhetés alapvető eszköze, illetve a személyes boldogulás egyik alapja. Ez a jellemző egyben azt is megmutatja, hogy milyen minőségű az egyén, illetve a különböző végzettségű munkavállalói népességcsoportok munkavégző képessége, ami a foglalkoztatáson keresztül valósul meg. A foglalkoztatottság egyes mutatóit hosszabb távon vizsgálva információt kaphatunk a különböző végzettségű/képzett-ségű munkavállalói csoportok munkaerőpiaci pozíciójának alakulásáról.

4.2.1. A foglalkoztatási ráta vizsgálata

A legmagasabb iskolai végzettség szerint besorolt népességcsoportok foglalkoztatási rátájának¹⁰ vizsgálata közvetlenebbül mutatja a végzettség munkaerőpiaci hatását/eredményességét – „hasznosságát” –, mint a gazdasági aktivitás aránya, mivel a gazdasági aktivitás a munkanélküliségi „hányadot” is tartalmazza.

A foglalkoztatási ráta 2001–2019 közötti alakulását a 11., 12. és az M-3.2. táblázat adatai, illetve a 15. ábra alapján mutatjuk be.

Az adatokból látható, hogy a foglalkoztatási ráta 2001 és 2019 között mindegyik népességcsoportban ingadozásokkal nőtt (2,0–12,1% között), viszont az időszak első felében (2010-ig) mindegyik népességcsoport foglalkoztatási rátája csökkent (l.: 11. táblázat utolsó sor; részletesen l.: M-3.2.táblázat).

A foglalkoztatási ráta növekedése a legfeljebb érettségivel rendelkező népességcsoportokban jóval nagyobb volt, mint a felsőfokot végzeteknél. Ennek egyik oka *véleményünk szerint* az, hogy a felsőfokú végzettségű csoportok már 2001-ben is csak kis mértékkel (2,0 – 3,4 %) voltak alatta a 2019-es értékeknek, másrészt a foglalkoztatási ráta mértéke „felülről” nyilvánvalóan korlátos.

A szakképzett népességcsoportok foglalkoztatási rátája 2001–2019 között mindegyik évben jelentősen magasabb volt az országos foglalkoztatási rátánál, illetve a szakképzetlen rétegek foglalkoztatási rátájánál. (Szemléletesen mutatja a 15. ábra.) – *Folytatás a 15. ábra után.*

10 KSH Fogalmi meghatározások - <https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>

· *foglalkoztatási arány*: a foglalkoztatottaknak a népességhez viszonyított aránya,

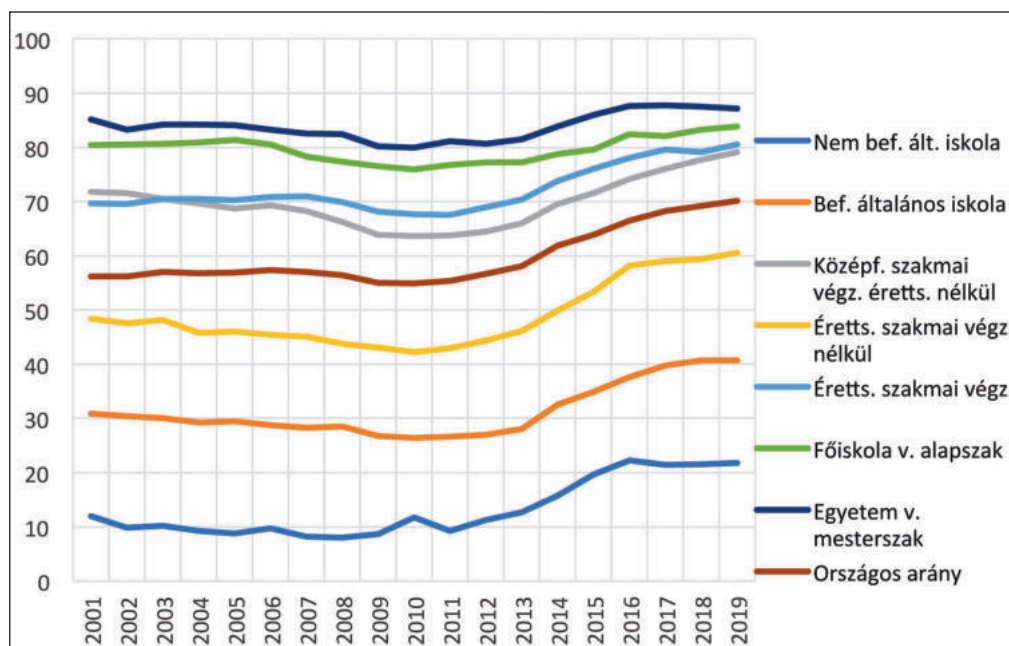
· *foglalkoztatott*, aki a kérdéses hetét megelőző héten (az ún. vonatkozási héten) legalább 1 órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy rendelkezett munkával, de abban átmenetileg (pl. betegség, szabadság, ideértve a szülési szabadságot is) nem dolgozott.

11. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (%)

legmagasabb iskolai végzettség								
évek	nem bef. ált. iskola	befejezett ált. iskola	kf. szakmai végz. érettségi nélkül	érettségi, szakmai végz. nélkül	érettségi, szakmai végz.	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	összesen
2001	12,0	30,9	71,8	48,4	69,7	80,4	85,1	56,2
2005	8,8	29,5	68,7	46,0	70,3	81,4	84,1	56,9
2010	11,7	26,4	63,6	42,2	67,6	75,9	79,9	54,9
2015	19,7	34,9	71,6	53,3	76,1	79,6	86,0	63,9
2019	21,8	40,7	79,1	60,5	80,5	83,8	87,1	70,1
növekedés %	9,8	9,8	7,3	12,1	10,8	3,4	2,0	13,9

Megjegyzés: a 11. táblázatot a szerző készítette az M-3.2. táblázat adataiból

15. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)

Forrás: a 15. ábra a szerző saját szerkesztése az M-3.2. táblázat adatai alapján

A magasabb képzettségi szintek foglalkoztatási rátája a vizsgált időszakban mindig magasabb volt, mint az adott szintnél alacsonyabb képzettség rátája, kivéve az „érettségi szakképzettség nélkül” szintet, melynek foglalkoztatási rátái minden évben alacsonyabbak voltak, mint a „középfokú szakmai végzettség érettségi nélkül” szintű végzettségé.

Véleményünk szerint ezek a különbségek tényszerűen mutatják egyrészt az iskolázottság növelésének a fontosságát – szakképzetlenség esetén is –, másrészt a szakképzettségre törekvés prioritását, ti. bármelyik szakképzettségi szint elérése lényegesen magasabb foglalkoztatottságot eredményez.

A foglalkoztatási arányok (ráták) min. és max. értékeinek – az ún. rátatartományoknak – alakulása a szakképzetlen és a szakképzett népességcsoportoknál hasonló a gazdasági aktivitási arányok

alakulásához (l.: 12.táblázat), viszont a jellemző értékek alacsonyabbak, tekintve, hogy a munkanélküliségi arányt nem tartalmazzák.

Látható, hogy a magasabb végzettségű, illetve szakképzett csoportok foglalkoztatási rátatartományai szűkebb határok között mozognak, mint az alacsonyabb végzettségi szintű, szakképzetlen csoportoké (max. – min. különbség – szakképzetlen:14-19%; szakképzett: 8-15%).

Véleményünk szerint ennek az a magyarázata, hogy a magasabb iskolai/szakmai végzettség nagyobb foglalkoztatási arányt involvál, ugyanakkor ez erősebb munkaerőpiaci pozíciót is jelent, így a gazdasági/foglalkoztatási nehézségek a magasabban kvalifikált népességcsoportok helyzetét kevésbé ingatják meg, mint az alacsonyabbakét.

12. táblázat –A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási rátájának min. és max. értékei a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 között (%)

legmagasabb iskolai végzettség	min.– max. foglalkoztatási ráta (%)
szakképzetlen népességcsoportok	
<i>legfeljebb befejezett általános iskola</i>	
befejezetlen általános iskola	8 – 22
befejezett általános iskola	26 – 41
<i>legfeljebb érettségizett, szakképzettség nélkül</i>	42 – 61
szakképzett népességcsoportok	
<i>középfokú szakképzettség</i>	
érettségi nélkül, középfokú szakképzettség	64 – 79
érettségizett, szakképzett	68 – 81
<i>felsőfokú (szak)képzettség</i>	
főiskolai vagy alapszakos végzettség	76 – 84
egyetemi vagy mesterszakos végzettség	80 – 88
Forrás: a 12. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-3.2. táblázat adatai alapján.	

4.2.2. A foglalkoztatási ráták (arányok) értékelése a legmagasabb iskolai végzettség szerint

A foglalkoztatási ráták iskolai végzettségi szintek szerinti értékelésének indokoltságát a vizsgálat előzőekben bemutatott eredményei igazolták; bizonyítottuk, hogy a végzettség, illetve a szakmai képzettség meghatározó befolyást gyakorol a foglalkoztatásra. A legfontosabb megállapítások az alábbiakban foglalhatók össze.

❖ A legfeljebb általános iskolai végzettségűek foglalkoztatási aránya/rátája rendkívül alacsony a többi végzettségi csoporthoz képest. A legnagyobb részüket kitevő befejezett általános iskolai végzettségű csoport rátája 26–41% között mozgott a vizsgált időszakban, ami kb. kétharmada az érettségi nélkül középfokú szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoport foglalkoztatási rátatartományának (l.: 12. táblázat).

Véleményünk szerint e rétegek foglalkoztatásának növelése érdekében középtávra szóló szakmai képzési és tartós foglalkoztatási speciális programot szükséges készíteni.

❖ Az érettségizett és szakképzetlen népességcsoport foglalkoztatási arányának összehasonlítása a középfokú szakmai végzettségű, de érettségivel nem rendelkező népességcsoportéval azt a nem várt eredményt mutatta, hogy az érettségi szakképzettség nélkül kisebb munkaerőpiaci értéket képvisel, mint a szakképzettség érettségi nélkül. (Utóbbi népességcsoport foglalkoztatási rátája a vizsgált időszakban folyamatosan kb. 15–20 százalékkal volt nagyobb.)

❖ A középfokú szakképzettségű – érettségi nélküli vagy érettségizett – népességcsoportok foglalkoztatási aránya a vizsgált időszakban közel azonosan alakult, azonban az érettségivel rendelkező szakképzett népességcsoport foglalkoztatási rátája minden évben kissé magasabb volt az érettségi nélküli csoporténál (kivéve a 2001. és 2002. évben).

Véleményünk szerint a két népességcsoport közelálló foglalkoztatási rátaértékeinek viszonylag egyszerű a magyarázata – az iskolai végzettségi szint jelentős különbsége ellenére. Ugyanis mind az általános iskolai végzettségre épülő (4-es szintkódú), mind az érettségire épülő (5-ös szintkódú) szakképesítésekre folyamatosan szüksége van a nemzetgazdaságnak: az általános iskolára épülők döntően fizikai jellegű, az érettségire épülők pedig döntően szellemi jellegű foglalkozások gyakorlására képesítenek.¹¹

❖ A felsőfokú végzettséggel rendelkező népességcsoportok foglalkoztatási rátái voltak a legmagasabbak a vizsgált időszakban (76–88% között). Látható az is, hogy a kétféle kvalifikáltságú felsőfokú végzettségű népességcsoport foglalkoztatási rátái a vizsgált időszakban közel álltak egymáshoz. (Az idősor szerinti különbség kb. 3–6 százalék között mozgott.)

Véleményünk szerint ennek az egyik oka – a gazdasági aktivitás elemzésénél már említetthez hasonlóan – az, hogy mindkét szint önálló tevékenység/munkakör ellátására képesít, ugyanakkor a kétféle képesítési szint egymásra épülő, ezért a foglalkoztatásnál ez konvertálható. Másrészt az egyetemi/mesterszintű képesítésű népességcsoport magasabb gazdasági aktivitási aránya abból is adódik, hogy a magasabb kvalifikáció alacsonyabb szintű képesítést igénylő feladatellátásra (munkakörre) konvertálható, de fordítva nem.

4.2.3. A foglalkoztatási ráták viszonyszámai iskolai végzettség szerint

Az előzőek alapján kijelenthető, hogy a kutatás másik hipotézise – mely szerint a magasabb iskolai végzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci eredményessége magasabb – a foglalkoztatási rátákat illetően is igazolódott.

Tekintve, hogy a foglalkoztatási aránykülönbségek tartósan fennálltak a vizsgált időszakban, indokolt volt összehasonlítani, hogy hányszorosan magasabb foglalkoztatási arányt értek el a magasabb végzettséggel/(szak)képzettséggel rendelkező népességcsoportok.

¹¹ A magyar képesítési keretrendszer (MKKR) kormányhatározatai: 1004/2011. (I. 4.) Korm. határozat; 1229/2012. (VII. 6.) Korm. határozat; 1791/2013. (XI. 7.) Korm. határozat.

Az összehasonlítás mérőszámaként ún. foglalkoztatási viszonyszámokat definiáltunk, illetve számoltunk ki, melyek számítási képlete az alábbi volt:

$$\frac{\text{magasabb iskolai végzettségű népességcsoport foglalkoztatási rátája} / \text{per} / \text{alacsonyabb iskolai végzettségű népességcsoport foglalkoztatási rátája}}$$

A foglalkoztatási viszonyszám azt mutatja meg, hogy két iskolai végzettségű népességcsoport közül a magasabb végzettségű hányszor nagyobb foglalkoztatási arányban (rátával) volt jelen a munkaerőpiacon egy adott időszakban (év, hosszabb vagy a teljes időszak). Ennek értelmében

- ✓ a foglalkoztatási viszonyszám értéke egynél kisebb vagy egynél nagyobb lehet;
- ✓ a foglalkoztatási viszonyszámokat idősorosan (évenként) képeztük (egy tizedes értékig);
- ✓ meghatároztuk a vizsgált időszakra vonatkozó átlagos viszonyszámokat (számtani átlag).

A számítás pontosságának igazolására a foglalkoztatási viszonyszámok szórását is meghatároztuk.

A foglalkoztatási viszonyszámok számított értékeinek alapjául szolgáló végzettségi szintpárokat a 13. táblázat tartalmazza a számított értékekkel együtt, melyek illusztrációját a 16. ábra mutatja; a számítás adatait a 12., illetve az M-3.2. táblázat adatai alapján vettük figyelembe.

13. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú, különböző iskolai végzettségű népességcsoportok foglalkoztatási rátái viszonyszámainak összehasonlítása – 2001–2019

összehasonlított iskolai végzettségű csoportok		foglalk-i viszony-számok -tól -ig	viszony-számok átlaga	viszony-számok szórása
1.	befejezett általános iskolai per nem befejezett általános iskolai végzettségű	1,7 – 3,6	2,6	0,7
2.	k.fokú szakképzés, érettségi nélkül per befejezett általános iskolai végzettségű	1,9 – 2,4	2,3	0,2
3.	érettségi, szakmai végzettséggel per befejezett általános iskolai végzettségű	1,9 – 2,5	2,3	0,2
4.	érettségi, szakmai végzettség nélkül per befejezett általános iskolai végzettségű	1,5 – 1,6	1,6	0,0 (0,049)
5.	érettségi, szakképzéssel per érettségi szakképzés nélkül végzettségű	1,3 – 1,6	1,5	0,1
6.	érettségi, szakképzéssel per k.fokú szakképzés, érettségi nélkül végzettségű	1,0 – 1,1	1,0	0,1(0,052)
7.	főiskolai vagy alapszakos per érettségi szakképzéssel végzettségű	1,0 – 1,2	1,1	0,1(0,058)
8.	egyetemi vagy mesterszakos per főiskolai vagy alapszakos végzettségű	1,0 – 1,1	1,1	0,1(0,051)
9.	érettségi, szakmai végzettség nélkül per középfokú szakképzés, érettségi nélkül	0,7 – 0,8	0,7	0,0 (0,042)
Forrás: a 13. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-3.3. táblázat adatai alapján				

Megjegyzés: az alapszakos végzettségű népességcsoportot azért viszonyítottuk az érettségizett és szakképzett népességcsoportokhoz, mert azt kívántuk bemutatni, hogy az érettségivel elérhető legmagasabb kvalifikációhoz képest milyen mértékben nő a foglalkoztatás az alapszak szintű felsőfokú végzettség esetén.

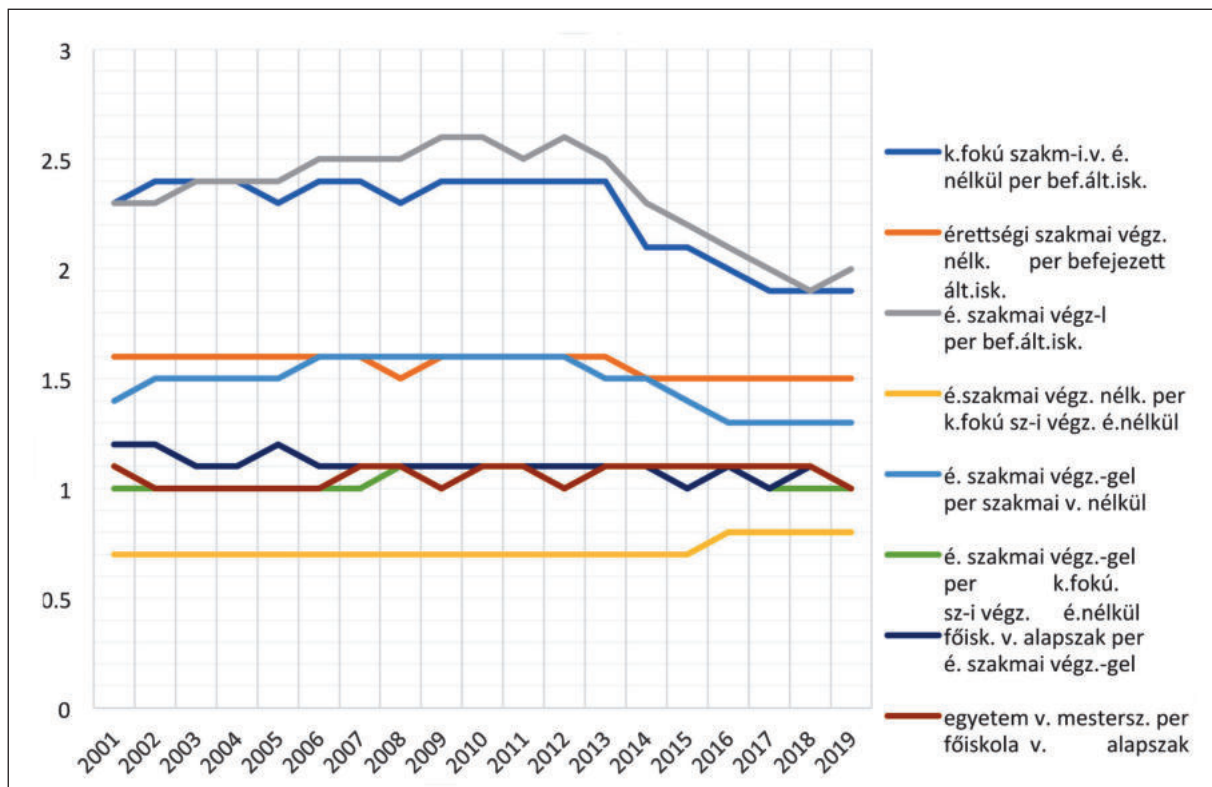
(Az általános iskolát befejezett és az iskolát nem befejezettek foglalkoztatási arányainak összehasonlítását külön nem értékeljük ki, tekintve, hogy az iskolát nem befejezettek aránya a munkavállalási korú népességben belül 1,4%.)

4.2.3.1. A foglalkoztatási viszonyszámok értékelése

A foglalkoztatási viszonyszámok értékelése során vizsgáltuk

- ✓ a magasabb és az alacsonyabb végzettségű csoportok közötti különbséget, alapvetően az átlagos értékre vonatkozóan;
- ✓ a viszonyszám tartósságát, illetve szórását a vizsgált időszakban;
- ✓ a viszonyszámok alapján a végzettségek szerinti foglalkoztatás-növelési rangsort.

**16. ábra – Foglalkoztatási arányok viszonyszámai
magasabb per alacsonyabb iskolai végzettség között – 2001–2019**

Forrás: a 16. ábra a szerző saját szerkesztése az M-3.3. táblázat adatai alapján

- ❖ Az adatokból „plasztikusan” látható, hogy lényegesen magasabb a viszonyszámok értéke
 - ✓ a középfokú képzettségek per általános iskolai végzettségek viszonylatában, mint a felsőfokú végzettségi szintek per középfokú végzettség relációjában, illetve a felsőfokú végzettségek viszonyszámai esetében; továbbá
 - ✓ a szakképzettséggel rendelkező népességcsoportok per szakképzetlen népességcsoportok közötti viszonyszámok esetén.

Kivétel: az érettségizett szakképzetlen, illetve a középfokú szakképzettségű, érettségivel nem rendelkező népességcsoportok foglalkoztatási arányaiból képzett viszonyszámok, melyek a vizsgált időszakban folyamatosan 1-nél kisebb értéket mutattak. Ez az eredmény – hogy ti. a szakképzetlenség az érettségi ellenére rontja a munkaerőpiaci pozíciókat, azonos a foglalkoztatási ráták elemzésekor mondottakkal (l.: 4.2.1. fejezet).

❖ A folyamatok tartósságát a viszonyszámértékek ingadozása, illetve az értékek szórása mutatja. (A szóráserősségek egy tizedesjegyre kerekítve a legtöbbször 10 százalékot mutatnak; két tizedesjegy pontosságú értékekre kerekítve az értékek kb. 4–6% között mozognak.)

A táblázat és az ábra adataiból szemléletesen látszik az általunk vizsgált relációk többségében az átlagos viszonyszám-értékek max. két tizeden belüli ingadozása, valamint az általános iskolához kapcsolódó relációkban a foglalkoztatási viszonyszámok 2012–13 utáni csökkenése.

Véleményünk szerint ennek az az oka, hogy állami intézkedéssel bevezették a közfoglalkoztatás rendszerét, aminek eredményeként az általános iskolai végzettségű, de szakképzetlen népességcsoport foglalkoztatási aránya nőtt – ennek következtében a foglalkoztatási viszonyszám csökkent.

❖ A különböző középfokú végzettségű/szakképzett népességcsoportok foglalkoztatási arányának összehasonlítása a befejezett általános iskolai végzettségű népességcsoport foglalkoztatási arányával megmutatja, igaz-e az az állítás, mely szerint „bármilyen” típusú középfokú végzettség jelentős foglalkoztatást növelő tényező az általános iskolai végzettséghez képest. A viszonyszám-adatok az alábbiakat mutatják.

Az érettségizett, de szakképzettséggel nem rendelkező népességcsoport foglalkoztatási aránya kb. másfélszerese (viszonyszám: 1,5–1,6) a befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezőknek. A középiskolai végzettség érettséggel – szakképzett nélkül is – már 50–60 százalékkal nagyobb foglalkoztatást eredményez a munkaerőpiacon.

A szakképzettséget adó végzettséggel rendelkező népességcsoportok – érettséggel vagy érettségi nélkül – foglalkoztatási aránya kb. két-, két és félszerese a befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezőknek (viszonyszám: 1,5–2,4/2,5).

A viszonyszám-értékek azt jelzik, hogy a középfokú szakképzett megléte – akár érettségi nélkül is – jóval nagyobb foglalkoztatottságot eredményez, mint a középfokú végzettség szakmai kvalifikáció nélkül, ahogyan erre már utaltunk a foglalkoztatás elemzésénél.

Összefoglalva az általános iskola utáni középfokú továbbtanulás hatását a foglalkoztatásra, kimondható, hogy bármely szint abszolválása (középfokú szakképzett érettségi nélkül, középiskola+érettségi, érettségi+szakképzett) jelentős – 50–250 százalék – mértékben emeli a foglalkoztatás arányát, ami nélkül az kb. 30–40 százalék lenne (lásd: 4.2.1. fejezet).

❖ A középfokú végzettségű népességcsoportok – középfokú szakképzett érettségi nélkül, érettségizett és szakképzett, valamint érettségizett és szakképzetlen – foglalkoztatási rátáinak összehasonlítása megmutatja a középfokú szakképzett foglalkoztatásra gyakorolt hatását, mely nem közismert. A vonatkozó foglalkoztatási viszonyszámok az alábbiakat mutatják.

A szakképzett hatásának prioritását a foglalkoztatásban a legszemléletesebben az „érettségizett, szakképzetlen per középfokú szakképzett érettségi nélkül” népességcsoportok foglalkoztatási viszonyszáma mutatja, mely a vizsgált időszak teljes tartamában – 2001–2019 között – 0,7–0,8 között ingadozott.

Ez azt jelenti, hogy az érettségizett és szakképzetlen népességcsoport foglalkoztatási rátaértékei csupán 70-80 százaléka volt az érettségivel nem, de középfokú szakképzettséggel rendelkező csoporténak.

Véleményünk szerint ez az érték igazolja a foglalkoztatási ráta elemzésénél kapott eredményt, hogy ti. a munkaerőpiac leértékeli az érettségit szakképzettség nélkül a középfokú szakképzettség érettségi nélkül kvalifikációval szemben. A probléma tartós fennállása miatt javasolunk egy külön kutatást, mivel az érettségizett szakképzetlen réteg száma a vizsgált időszakban növekedett (mint láttuk a népesség elemzésénél).

Az érettségizett és szakképzett, valamint az érettségizett, de szakképzettséggel nem rendelkező népességcsoportok foglalkoztatási viszonyzáma a vizsgált időszakban 1,3–1,6 volt, ami 30–60 százalékkal nagyobb foglalkoztatásnak felel meg.

Az érettségizett szakképzett, illetve középfokú szakképzettségű, érettségivel nem rendelkező népességcsoport foglalkoztatási rátáinak összehasonlítása is érdekes összefüggést mutat: a foglalkoztatási viszonyszám csupán 1,0-1,1 között mozgott az érettségizett csoport javára.

Érdekes a viszonyszám értékének alakulása, mely 2001-07 és 2017-19 között 1,0 volt, ami azt jelenti, hogy az érettségire épülő középfokú szakképzettség alapvetően nem eredményez foglalkoztatási rátában megmutatkozó különbséget.

Véleményünk szerint ennek oka, hogy a közel azonos foglalkoztatási arányok azonos nemzetgazdasági igényt jeleznek. Tehát azt, hogy a fizikai munkavégző képességet igénylő szakmákra (pl. ipari/mezőgazdasági/szolgáltató stb.) és a szellemi tevékenységek megvalósítását segítő (pl. informatikai), illetve asszisztensi képesítésekre (pl. technikus) azonos mértékben egyaránt szükség van.

❖ A foglalkoztatási hatékonyság szempontjából vizsgáltuk a felsőfokú végzettséggel elérhető minőségi mutatókat is (foglalkoztatási ráták és viszonyszámok), illetve a felsőfokú végzettséggel elérhető többleteredményességet a középfokú végzettséghez képest. Ez kiterjedt a főiskolai/alapszakos végzettséghez, illetve az érettségi+szakképzettség képesítési szinthez tartozó foglalkoztatási viszonyszámokra, valamint a felsőfokú képzettségek – az egyetemi/mesterszak, illetve főiskola/alapszak – közötti arányokra.

A főiskolai/alapszakos végzettségű, illetve az érettségizett szakképzett népességcsoportok közötti foglalkoztatási viszonyszámok 1,0-1,2 között mozogtak a vizsgált időszakban.

Véleményünk szerint azért viszonylag kismértékű a viszonyszám-többletérték a felsőfokú végzettségű csoport javára, mert az érettségi+középfokú szakképzettség végzettségű csoport foglalkoztatási rátája 2016-tól már csak kb. 5 százalékkal kisebb a főiskolai/alapszak végzettségű csoporténál, ami közel azonos nemzetgazdasági igényt jelez.

Az egyetemi vagy mesterszakos, illetve főiskolai vagy alapszakos végzettségű népességcsoportok között mért foglalkoztatási viszonyszámok – kerekítve – szintén 1 körüli értéket mutattak 2001-2019 között (1,0-1,1).

Véleményünk szerint a mindössze néhány százalékos különbség oka az, hogy – hasonlóan a főiskolai/ alapszak kontra középfokú végzettségű csoportokhoz – a nemzetgazdaság közel azonos mértékben igényelte az egyetemi/mesterszakos, illetve a főiskolai/alapszakos végzettségű munkaerőt, másrészt mindkét csoport foglalkoztatási aránya közel 80 százalékos, kb. 5% különbséggel az egyetemi szintű végzettséggel rendelkező népességcsoport javára.

Megjegyzés: az egyetemi, illetve mesterszintű képesítésű népességcsoport folyamatosan – minden évben – magasabb foglalkoztatási aránya abból is adódhat, hogy a magasabb kvalifikáció alacsonyabb szintű képzést igénylő feladatellátásra (foglalkoztatásra) konvertálható, de fordítva nem.

4.2.4. A foglalkoztatottság vizsgálatának összefoglalása és értékelése

Összefoglalva a különböző iskolai végzettségű népességcsoportok foglalkoztatási arányai/rátái összehasonlító vizsgálatának eredményét: a mért és számított adatok viszonylagos stabilitását tekintve a vizsgált majdnem húszéves időtartam alatt, bizonyos trendtípusú megállapítások tehetők.

2015 óta mindegyik végzettségi/szakképzettségi kategóriában nőtt a foglalkoztatási arány, nagyobb mértékben a max. érettséggel rendelkező, kisebb mértékben a felsőfokú végzettségű népességcsoportokban (lásd: 11. táblázat).

Az egyes iskolai/szakmai végzettségekhez markáns, az adott végzettségű csoportra jellemző, hosszabb távra érvényes foglalkoztatási rátaintervallumok tartoznak.

A szakképzetlen népességcsoportok foglalkoztatási arányai (min. és max. értékek) oly mértékben különböztek egymástól a vizsgált időszakban, hogy nincs átfedés az értékek között egyetlen évben sem.

A közép- és felsőfokú szakképzettséggel rendelkező csoportok foglalkoztatási arány- intervallumai között a vizsgált időszakban volt átfedés, azonban idősorosan tekintve a magasabb végzettségűek foglalkoztatási aránya – az alacsonyabb végzettségűekhez viszonyítva – minden évben magasabb volt.

Nem jelentős kivételként kell említeni a középfokú szakképzésű, érettségi nélküli népességcsoportot, melynek foglalkoztatási rátája 2001-2003 között magasabb volt az érettségi+szakképzett végzettségű csoport foglalkoztatási arányánál.

Még erőteljesebben mutatott rá az iskolai végzettség pozitív szerepére a foglalkoztatási pozíciók megszerzésében és megtartásában a foglalkoztatási aktivitási arányok hányadosainak – ún. viszonyszámainak – vizsgálata.

Kimutattuk, hogy a magasabb iskolai végzettség a foglalkoztatási arány/rátát az alacsonyabb végzettségű szakképzetlen csoportokhoz képest 1,5-2,4-szeresére növeli, a szakképzett csoportok között a magasabb végzettség 5-20 százalékkal magasabb foglalkoztatást involvál.

Lényeges, hogy a számított viszonyszámok a vizsgált időszakban viszonylag stabilak voltak, azok

ingadozása (szórása) általában 3–6 százalék között mozgott, ami azt jelenti, hogy változásuk nem követte a gazdasági helyzet ingadozását, csak tompítva.

Különösen kis szórásokat számítottunk a magasabb iskolai/szakmai végzettségeknél.

Összegzésképpen hangsúlyozzuk, hogy a foglalkoztatási arányok/ráták mért értékeinek viszonylagos stabilitása nem jelent törvényszerű állandóságot, viszont stabilitásukat jól segítheti a szabályozási környezet hosszabb távú állandósága, amiről részletesebben írtunk a gazdasági aktivitási folyamatok összegzésénél a 4.1.3. fejezetben.

4.3. A munkanélküliség alakulása végzettségi/szakképzettségi szintek szerint

A legmagasabb iskolai végzettség szerint besorolt népességcsoportok munkanélkülisége a gazdasági aktivitás másik összetevője, tekintve, hogy a munkanélküliség a piacgazdaság objektív jelensége. A munkavállalási korú népességben belül a munkanélküliek vizsgálata – számuk, megoszlásuk és a ráta értékelése – megmutatja a foglalkoztatás számszerű korlátait.¹²

A fejezetben először a munkanélküliségi ráta alakulásának folyamatát vizsgáljuk a legmagasabb iskolai végzettség szerint, majd a vizsgált időszakban regisztrált – az egyes végzettségekre jellemző – min. és max. rátaértékeket (intervallumokat) mutatjuk be.

Megjegyezzük, hogy nem képeztük – és így nem is elemeztük – a munkanélküliségi viszonyszámokat, mivel a munkanélküliségi ráta nem objektív, hanem relatív mutató, tekintve, hogy számszerű értékeit a gazdaságilag aktív népességhez, nem a népesség számához viszonyítva nyerjük (vesd össze: KSH-meghatározások – 19., 20. és 22. lábjegyzet).

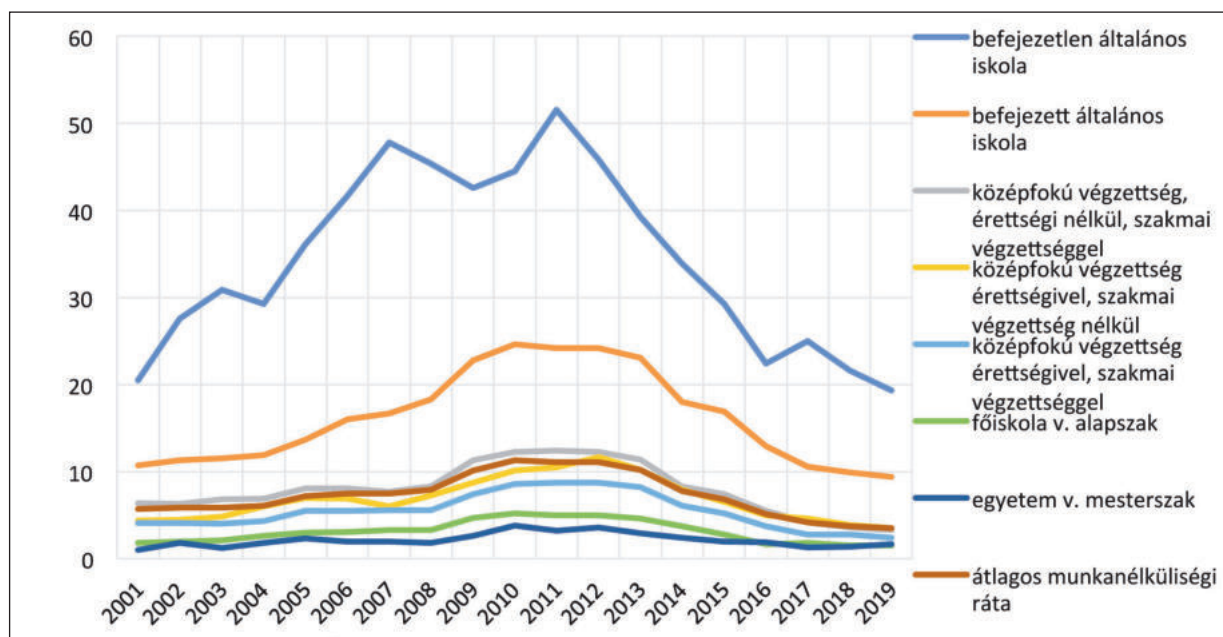
14. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (%)

évek	befejezetlen ált. iskola	befejezett ált. iskola	középfokú szakmai végzettség érettségi nélkül	érettségi, szakmai végzettség nélkül	érettségi, szakmai végzettséggel	főiskola v.alapszak	egyetem v. mesterszak	összesen
2001	20,5	10,7	6,4	4,4	4,1	1,8	1,0	5,7
2005	36,1	13,7	8,1	7,0	5,5	3,0	2,3	7,2
2010	44,5	24,6	12,3	10,1	8,6	5,2	3,8	11,3
2015	29,3	16,9	7,4	6,5	5,2	2,8	2,0	6,8
2019	19,3	9,4	3,3	3,5	2,4	1,5	1,7	3,5

Megjegyzés: a 14. táblázatot a szerző készítette az M-4.2. táblázat adatai alapján

¹² KSH Fogalmi meghatározások - <https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>
 „**Munkanélküli** az, aki a vonatkozó héten nem dolgozott, és nincs is olyan munkája, amelytől csak átmenetileg, vagy – gyermekgondozási ellátás igénybevétele esetén – tartósan volt távol, a kikérdezést megelőző négy hét folyamán aktívan keresett munkát, és két héten belül munkába tudna állni, ha találna megfelelő állást. Az a foglalkoztatottnak nem minősülő személy, aki már talált munkát, amelyben 90 napon belül dolgozni kezd, csak abban az esetben számít munkanélkülinek, ha – adott esetben – két héten belül munkába tudna állni.”
 „**Munkanélküliségi ráta:** a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktívakhoz viszonyított aránya.”

17. ábra – A 15–64 éves, munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)

Forrás: a 17. ábra a szerző saját szerkesztése az M-4.2. táblázat adatai alapján

❖ Az adatokból látható, hogy a munkanélküliségi ráták mindegyik végzettségi csoportban ingadoztak: a 2007–2008-as gazdasági válság és utóhatásai időszakában nőttek, 2010–13-tól viszont csökkentek, 2018–19-re már az induló értékek alá (kivétel: mesterszakos végzettség).

Az egyes iskolai végzettségi szintekhez tartozó munkanélküliségi ráták közötti különbségek folyamatosan fennálltak, mértékük ugyanakkor változott, melyeket a 17. ábra görbéi közötti távolságok illusztrálnak.

15. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátájának min. és max. értékei a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 között (%)

Legmagasabb iskolai végzettség	legkisebb – legnagyobb munkanélküliségi ráta (%)
szakképzetlen népességcsoportok	
legfeljebb befejezett általános iskola	
befejezetlen általános iskola	19,3 – 51,6
befejezett általános iskola	9,4 – 24,6
érettségizett, szakképzettség nélkül	3,5 – 11,7
szakképzett népességcsoportok	
középfokú szakképzettség	
érettségi nélkül, középfokú szakképzettség	3,3 – 12,4
érettségizett, szakképzett	2,4 – 8,7
felsőfokú (szak)képzettség	
főiskolai vagy alapszakos végzettség	1,5 – 5,2
egyetemi vagy mesterszakos végzettség	1,0 – 3,8
Forrás: a 15. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-4.2. táblázat adatai alapján	

A rátaértékek csoportosítása három jól elkülöníthető kategóriát mutat (15.táblázat):

- ✓ a legfeljebb általános iskolai végzettségűek;
- ✓ a középiskolai végzettségűek és kf. szakmai végzettségűek – érettségivel, vagy anélkül;
- ✓ a felsőfokú végzettségűek rátái – a vizsgált két szinten.

❖ A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező népességcsoport munkanélküliségi rátája kiemelkedően magas, ami azt jelenti, hogy a vizsgált közel húsz évben a munkavállalási korú népességben belül

- ✓ az általános iskolai végzettséggel sem rendelkező, gazdaságilag aktívak kb. egyötöde–fele folyamatosan munkanélküli volt;
- ✓ az általános iskolai népességnél ez az arány kb. egytized–egynegyed között mozgott.

Véleményünk szerint az ilyen nagymértékű munkanélküliségnek az is oka, hogy az alacsony végzettség és a szakképzetlenség együttes fennállása jelentősen gyengíti a munkavállalási/munkavégző képességet, illetve a munkaerőpiaci eredményességet.

❖ A középfokú szakmai végzettséggel rendelkező érettségi nélküli, valamint az érettségizett – szakmai végzettségű vagy anélküli – népességcsoportok munkanélküliségi rátatartományai egymáshoz közel állnak, sőt az érettségi nélküli szakképzett, illetve az érettségivel rendelkező szakképzetlen csoportok munkanélküliségi rátatartományai lényegében megegyeznek.

Véleményünk szerint ennek okait érdemes vizsgálni, mivel ugyanezen két csoport foglalkoztatási arányai viszont jelentősen eltérnek – a szakképzettséggel rendelkező érettségi nélküli csoport javára (lásd: 4.2.1. fejezet).

❖ A középfokú végzettségi kategóriába sorolt népességcsoportok közül a legalacsonyabb munkanélküliségi rátát mutatta az érettségivel és szakképzettséggel rendelkező csoport; munkanélküliségének „mértéke” kb. 70%-a volt a másik két képzettségű csoporténak.

Véleményünk szerint ez a pozitív eltérés is mutatja az érettségivel, szakképzettséggel járó kvalifikáció munkaerőpiaci hatását, ebből következően megszerzésének fontosságát.

❖ A két felsőfokú végzettségű népességcsoport munkanélküliségi rátaértékei mutatják legerősebben az iskolai végzettség munkaerőpiaci hatékonyságát, tekintve, hogy e két végzettségi szint munkanélküliségi rátaértékei voltak a legkisebbek a vizsgált időszakban: 60 százaléka az érettségivel rendelkező csoportok rátáinak.

4.3.1. A munkanélküliség vizsgálatának összefoglalása

Összegezve a különböző iskolai végzettségű népességcsoportok munkanélküliségének alakulását a vizsgált időszakban, az alábbi főbb megállapítások tehetők.

A munkanélküliségi ráták alakulását a gazdasági folyamatok döntően befolyásolták,

- ✓ a gazdasági válság időszakában a ráta mindegyik iskolai végzettségi csoportban többszörösére (2–3-szorosára) nőtt, ugyanakkor
- ✓ az egyes végzettségi szintekhez tartozó ráták különbségei a vizsgált közel húsz évben tartóan fennálltak.

A munkanélküliségi ráták értéktartományai a legmagasabb iskolai végzettség szerint besorolva jól elkülöníthetők a három végzettségi szint szerint (alap-, közép- és felsőfokú).

Az iskolai/szakmai végzettségi szintek szerinti rátaértékek vizsgálata alapján az egy szinttel magasabb végzettségű kategóriák rátaértékei mindig jelentősen kisebbek – kb. 50–70 százalékkal – az alacsonyabb szintű csoportokénál.

A legnagyobb számú munkanélküli csoportokat a vizsgált időszakban folyamatosan a befejezett általános iskolai végzettségűek, illetve a középfokú szakképzettségű, érettségivel nem rendelkezők alkották, együttes számuk jelentősen meghaladta a többi végzettségi csoport munkanélküli tagjainak számát (lásd: M-4.1. táblázat).

Összegezve: a közel húsz évre kiterjedő munkanélküliségi adatok alapján kimondható, hogy az átlagosnál kisebb mértékű munkanélküliség elérésének, illetve folyamatos megtartásának biztonságos feltétele a középiskolai végzettség érettségivel és szakképzettséggel vagy a felsőfokú végzettség.

4.4. Összefoglaló áttekintés a vizsgált népességcsoportok munkaerőpiaci jellemzőiről

Befejező kutatási pontként végzettségi szintenként összegezzük az előzőekben bemutatott munkaerőpiaci jellemzőket. Ennek célja, hogy népességcsoportonként tekintsük át az egyes iskolázottsági szintek abszolválásával elérhető munkaerőpiaci sikerességet, más szóval: milyen aktivitási értékek érhetők el a különböző szintű végzettségek elsajátításával.

Az értékeléseknél értelemszerűen visszautalunk az egyes aktivitási státuszokra vonatkozó – gazdaságilag aktív, foglalkoztatott, munkanélküli – korábbi elemzések megállapításaira.

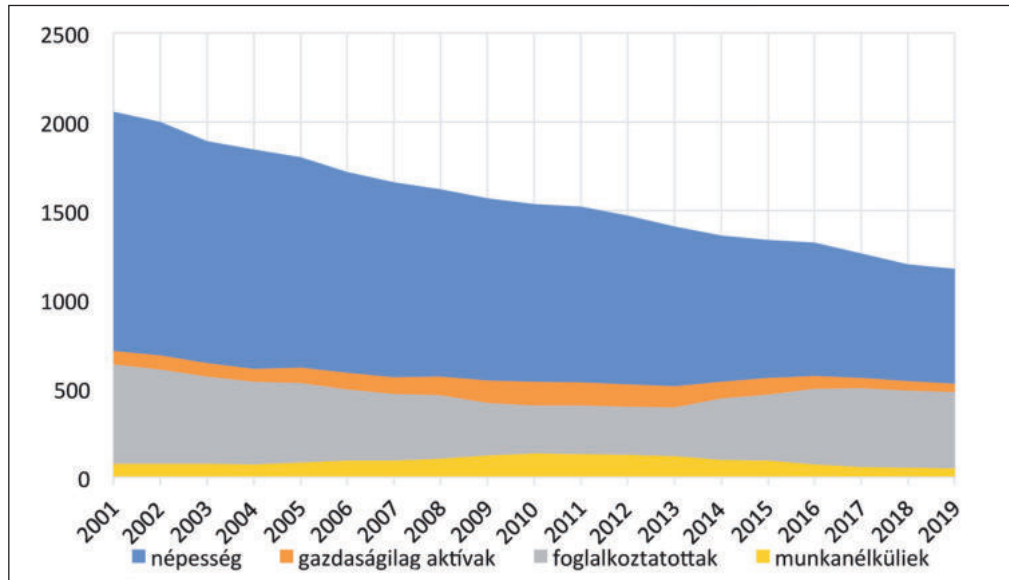
4.4.1. Az általános iskolai végzettségű népességcsoport munkaerőpiaci jellemzői

(A nem befejezett általános iskolai végzettségű réteg jellemzőit külön nem foglalkozunk össze, mivel arányuk 2010 óta nem érte el a 7 százalékot, munkaerőpiaci helyzetük javítására ugyanakkor a tanulmány összefoglalójában javaslatot teszünk.)

Az általános iskolai végzettségű szakképzetlen népességcsoport aránya 2019-ben is közel egyötöde volt a munkavállalási korú népességnek, foglalkoztatottságuk a vizsgált időszakban legfeljebb a felét

érte el a középfokú szakképzettséggel rendelkező csoportoknak, ezért indokoltnak tartjuk a teljes folyamat vizsgálatát.

18. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, befejezett általános iskolai végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 18. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.7., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

Látható, hogy a népességcsoport 2001 óta folyamatosan csökkent, 2019-ig közel felére. Szembetűnő a teljes népességcsoport és a gazdaságilag aktívak közötti különbség, mely a legnagyobb mértékű a vizsgált népességcsoportok között.

Véleményünk szerint ennek alapvető oka a már többször említett szakképzetlenség, mely nem teszi lehetővé, hogy ez a népességcsoport önerejéből folyamatosan képes legyen aktív munkaerőként funkcionálni.

Jól érzékelhető a gazdaságilag aktívak és a foglalkoztatottak számának – a vizsgált időszakon belüli – nem túl nagymértékű csökkenése, azon belül a 2013-tól látható növekedés.

Meg kell jegyezni, hogy a kb. 25 százalékos foglalkoztatotti szám csökkenése ellenére a foglalkoztatási ráta több mint 30 %-kal nőtt 2001-19 között. Ehhez közismerten hozzájárult a közfoglalkoztatás intézményének bevezetése és alkalmazása.

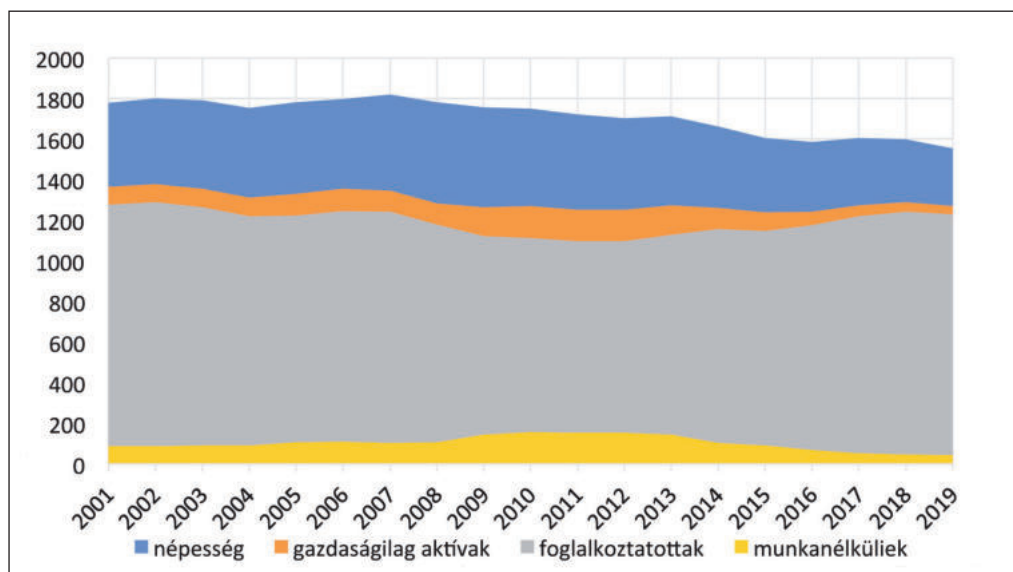
A munkanélküliek száma 2013-ban kezdett csökkenni, párhuzamosan a gazdaságilag aktívak és a foglalkoztatottak számának egyidejű növekedésével, ez a folyamat azonban 2017-19 között lelassult.

Összességében látható, hogy a befejezett általános iskolai végzettségű népességben belül a gazdaságilag aktívak és a foglalkoztatottak száma 2012 óta emelkedett, viszont a népességcsoportnak csupán harmada-40 százaléka volt aktívan jelen a munkaerőpiacon.

4.4.2. A középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népességcsoport munkaerőpiaci jellemzői

A népességcsoport munkaerőpiaci jelentőségét – a szakmai szinten túl – az emeli ki, hogy a vizsgált időszakban folyamatosan a szakképzett munkavállalási korú népesség legnagyobb – kb. egyharmad arányú – rétegét alkotta.

19. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 19. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.4., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

A népességcsoport száma a vizsgált időszakban ingadozásokkal csökkent (2019-ig a 2001-es létszám 87 százalékára).

Szembevetően a teljes népességcsoport és a gazdaságilag aktívák közötti folyamatosan változó, de alapvetően csökkenő különbség úgy, hogy a gazdasági aktivitás aránya folyamatosan kb. 70–80 százalék között mozgott. Ezt a kedvező arányt a szakképzettségnek tulajdonítjuk.

A népességcsoport foglalkoztatotti száma hasonlóan mozgott, mint a gazdaságilag aktíváké, ugyanakkor 2012-től számuk és arányuk növekedett.

A népességcsoport munkanélküli rétegének száma a foglalkoztatotti létszám alakulásával összhangban alakult, azaz 2012-ban kezdett csökkenni, párhuzamosan a gazdaságilag aktívák és a foglalkoztatottak számának egyidejű növekedésével. Ugyanakkor ki kell emelni, hogy ebben a végzettségi kategóriában a munkanélküliek száma 2012-től több mint harmadára csökkent.

Véleményünk szerint a munkanélküliek nagyarányú csökkenésének oka lehet a fizikai munkákra szakképesített munkaerő iránti – tartósan fennálló, illetve növekvő – kereslet, melyet a népességcsoport már bemutatott csökkenő létszáma is erősít.

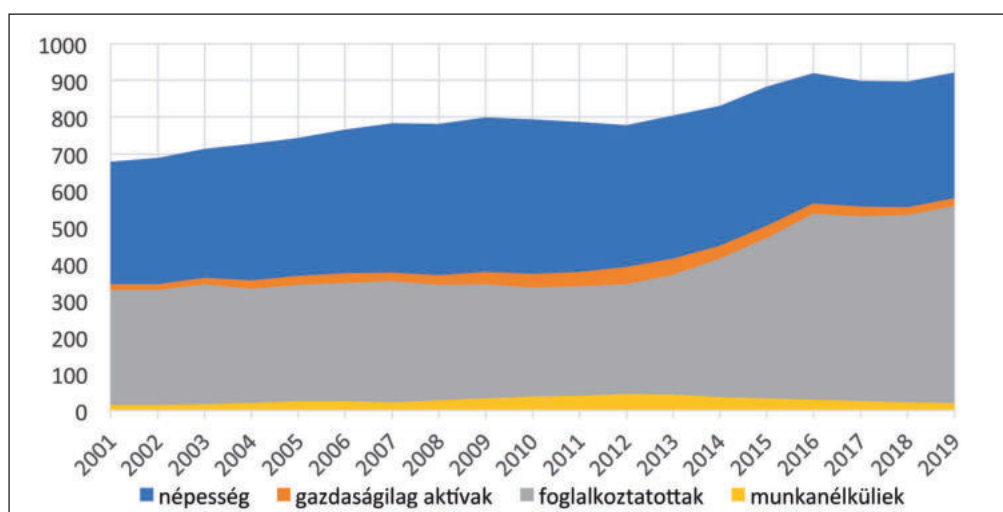
Összegezve: hangsúlyozzuk, hogy a középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népesség munkaerőpiaci jelentősége kiemelkedő, ezért pozitívan kell értékelni a csoport foglalkoztatási mutatóinak közel 10 éve tartó erősödését, illetve a rétegen belüli munkanélküliség csökkenését.

4.4.3. A középfokú végzettségű, érettségizett népességcsoport munkaerőpiaci jellemzői

Az érettségi szint elérésének alapvetően kétféle célja lehet; az egyik a felsőfokú továbbtanulásra való alkalmasság megszerzése, másik cél pedig az ún. felső-középfokú szakképzettség megszerzéséhez szükséges képességek elsajátítása. A vizsgált időszakban az érettségizett szakképzetlen népesség száma jelentősen nőtt, ezzel szemben az érettségivel rendelkező és szakképzett népességcsoport száma csökkent, ami kedvezőtlen jelenség.

4.4.3.1. A középfokú végzettségű, érettségizett, szakmai végzettség nélküli népességcsoport

20. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú érettségizett, szakmai végzettség nélküli népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 20. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.5., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

A népességcsoport 2001–2019 közötti számszerű alakulásának szembetűnő jellemzője az ingadozó, ugyanakkor jelentős számú és több mint egyharmad arányú növekedés.

A gazdaságilag aktívak száma és aránya a vizsgált időszakban folyamatosan kb. 50–60 százalék között mozgott, számuk ugyanakkor 2011–12-től erőteljesen nőtt.

A gazdaságilag aktívak és a foglalkoztatottak számának növekedése hasonlóan alakult, kis számszerű különbséget és azonos változási jelleget (együttmozgást) lehet látni.

A fentiekből következően az is jól érzékelhető, hogy viszonylag alacsony volt a népességcsoport munkanélkülisége – kisebb, mint a szakképzett, érettségivel nem rendelkező népességcsoportban.

Összegezve: az érettségivel rendelkező, szakképzettség nélküli népesség számszerűen és arányában jelentősen növekedett, azon belül a foglalkoztatottak száma és aránya nőtt, a munkanélkülieké csökkent, tehát a réteg munkaerőpiaci elismertsége erősödött.

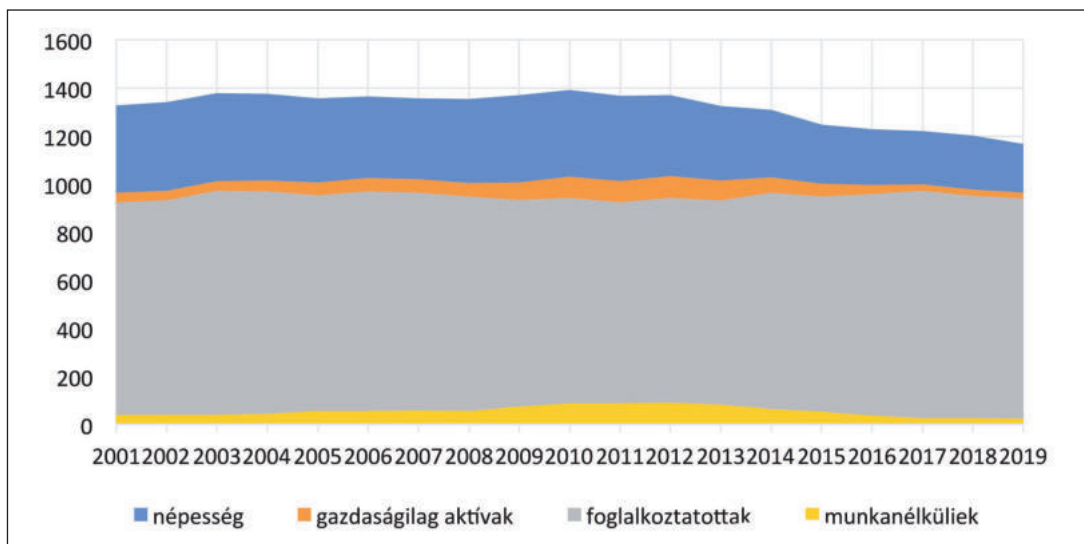
Ez a tényszerűen igazolt eredményesség ugyanakkor ellentmondást is jelez az érettségi képzettségi szint elérésének céljaival, mivel – véleményünk szerint – a szakképzetlen munkaerő újratermelődése nem társadalmi cél, még érettségi szint esetén sem. Ezért e népességcsoport munkaerőpiaci sikerességének okait további vizsgálattal szükséges elemezni.

4.4.3.2 Érettségizett és szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoport

Mint a fejezet bevezetőjében kiemeltük, az érettségivel záruló középfokú végzettség megszerzésének egyik célja ún. felső-középfokú szakképzettség megszerzése, további tanulással.

Az ábrából szembetűnő – az érettségivel rendelkező szakképzetlen népességcsoporttól eltérően – a nem jelentős nagyságú ingadozás és a 2010-től erőteljesebb számszerű csökkenés.

21. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, érettségizett, szakmai végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 21. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.5., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

A gazdaságilag aktívak száma a vizsgált időszakban folyamatosan és kismértékben ingadozott, ezen belül 2012-ig kismértékben nőtt, azóta csökkent; a vizsgált időszak végén lényegében azonos volt a kiinduló értékkel.

A foglalkoztatottak száma nagyon kis mértékben nőtt a vizsgált időszak végére, ugyanakkor kismértékben ingadozott.

A célcsoport munkanélkülisége ingadozott: viszonylag alacsony értékű volt a vizsgált időszak elején és végén, viszont erősödött 2010–2013 között.

Összegezve: az érettségivel és szakképzettséggel rendelkező népesség munkaerőpiaci aktivitási jellemzőinek alakulása jóval pozitívabb a szakképzettséggel nem rendelkező érettségizett réteg mutatóihoz képest, nem csak az értékek, hanem a belső arányok alakulása (pl. az egyenletesség) tekintetében is. Ugyanakkor alapvető hiányosság, hogy e réteg száma több mint 10 százalékkal csök-

kent a vizsgált időszakban, amit kedvezőtlennek tartunk, különösen azért, mivel az érettségizett szakképzetlen népességcsoport száma ugyanakkor jelentősen nőtt. Véleményünk szerint ennek okait további kutatással célszerű vizsgálni.

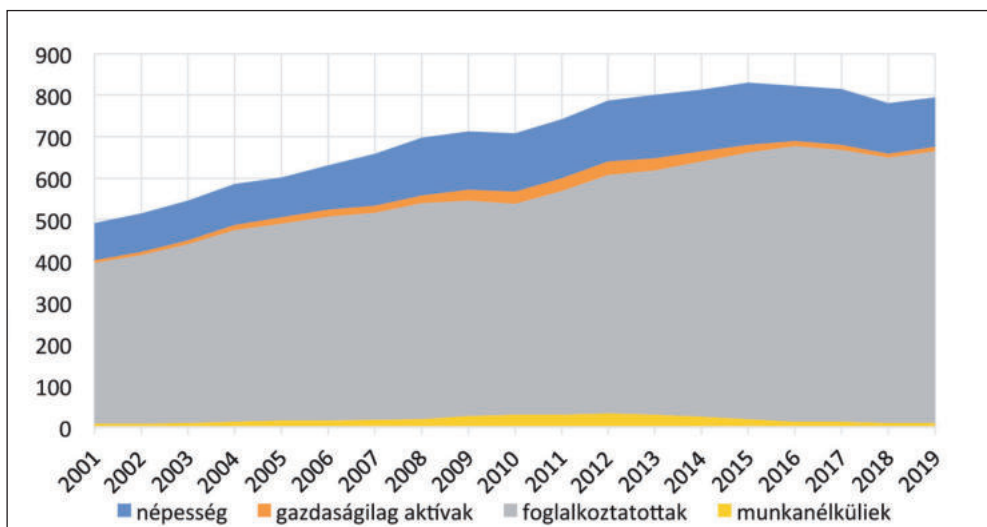
4.4.4. Felsőfokú végzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci jellemzői

A felsőfokú végzettséggel rendelkező két népességcsoport munkaerőpiaci státusait egymáshoz kapcsolódóan mutatjuk be, az aktivitás alakulását a 22. és 23. ábrával illusztráljuk.

A folyamatábrák plasztikusan mutatják a munkaerőpiaci jellemzők alakulását a vizsgált időszakban. Szembetűnő a nagyfokú hasonlóság a két képzettségi csoport jellemzői között a mennyiségi fejlődésben, de érzékelhetők a különbségek is, főleg az arányokban.

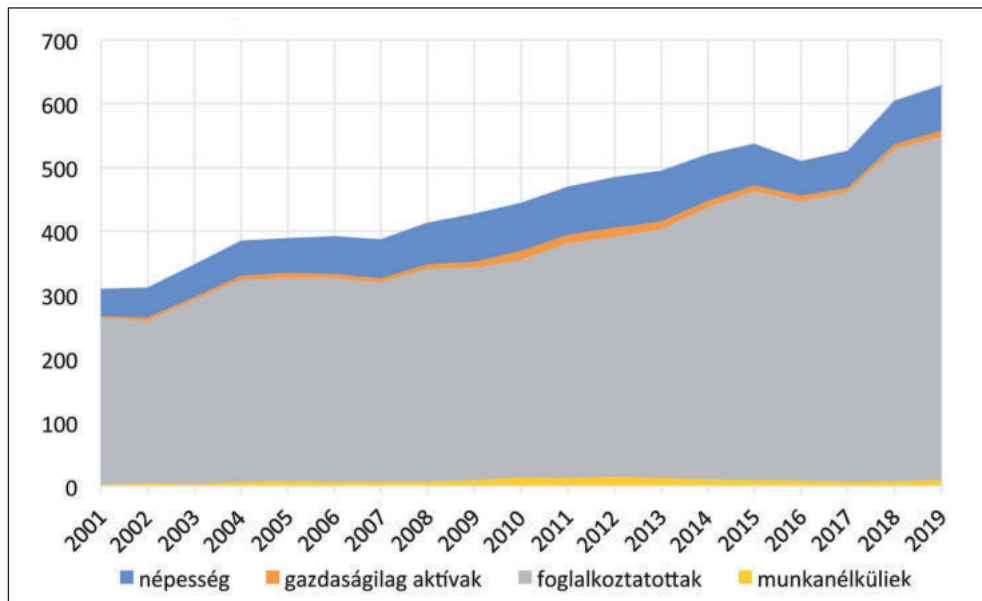
A legfeltűnőbb jellegzetesség a nagymértékű számszerű növekedés mindkét csoportban, ugyanakkor jól látszik az egyetemi/mester végzettségű csoport erősebb ütemű növekedése.

22. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, főiskolai v. alapszakos végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 22. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.6., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

23. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, egyetemi v. mesterszakos végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 23. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.6., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

Mindkét képzettségi szintnél jól látszik a kis különbség a népesség/gazdaságilag aktívak/foglalkoztatottak száma között a teljes vizsgálati időszakban, mely a legkisebb mértékű a többi képzettségi csoporthoz viszonyítva.

A két végzettségi csoportot egymással összehasonlítva láthatók az arány-/rátamutatók számszerű, illetve aránykülönbségei is (gazdasági aktivitás; foglalkoztatás; munkanélküliség), melyek nem jelentősek, de jelzik az egyetemi/mesterszakos szint munkaerőpiaci előnyét.

Kitűnik a két felsőfokú végzettség foglalkoztatási rátáinak stabilitása, ami a gazdasági válság éveiben is fennállt, sőt 2008–12 között már nőttek is az értékek. Ezt a jelenséget egyik végzettségi szint vizsgálatánál sem tapasztaltuk.

Összegezve a felsőfokú végzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci aktivitási jellemzőinek alakulását, megállapítható, hogy azok értékei a legpozitívabbak a többi végzettségi szintű csoporthoz képest: a legmagasabbak a gazdasági aktivitási és foglalkoztatási arányok/ráták, illetve a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta.

Összefoglalva a különböző végzettségű/szakképzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci státuszvizsgálatát, véleményünk szerint érzékelhetőek voltak a döntő különbségek: egyik szélső értéként az általános iskolai végzettségűek legalacsonyabb munkaerőpiaci értékű mutatói, a másikon a felsőfokú végzettségűek stabil és erősödő munkaerőpiaci helyzete, közöttük pedig a szakképzett (érettségi nélküli és érettségizett) népességcsoportok ellentmondásos helyzete, mely utóbbi további vizsgálata szükséges.